

Kainuun ilmastostrategian ja ympäristöohjelman päivittäminen

Työohjelma 2.12.2019, Kainuun liitto

Käsitelty, muokattu ja hyväksytty Kainuun maakuntahallituksen 2.12.2019 kokouksessa

Ohjelmien päivittämisen lähtökohta ja tarve

Kainuun nykyinen ilmastostrategia (maakuntavaltuusto 24.10.2011 § 48) on voimassa vuoden 2020 loppuun. Strategia on laadittu maakunnallisena yhteistyönä Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) rahoittamassa projektissa aikavälillä 1.6.2010–30.11.2011. Strategia esittää, miten ilmastomuutosta voidaan hillitä, miten siihen voidaan sopeutua ja miten ilmastovastuullisuutta voidaan edistää Kainuussa. Lisäksi strategia määrittelee toimenpideohjelman Kainuun ilmastotavoitteiden toteuttamiseksi.

Myös maakuntahallituksen 17.6.2013 § 99 hyväksymä Kainuun ympäristöohjelma on voimassa vuoden 2020 loppuun. Ohjelma on laadittu maakunnallisena yhteistyönä Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) rahoittamassa projektissa ajalla 1.4.2011–30.4.2013. Ohjelmassa määritellään Kainuun ympäristön tilan tavoitteet vuoteen 2020 sekä ehdotukset toimenpiteistä, joilla tavoiteltu tila voidaan saavuttaa.

Ilmasto- ja ympäristöstrategioiden laatimisen jälkeen on laadittu useita kansallisia, EU-tason ja globaaleja ilmasto-, energia- ja ympäristöasioita käsitteleviä strategioita. Myös biotaloutta koskevat strategiat sisältävät nykyisin suoria yhtymäkohtia ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen.

Kainuun maakuntaohjelman 2018 – 2021 toimeenpanosuunnitelmassa (TOPSU) 2019–2020 linjataan, että Kainuun liitto päivittää Kainuun ilmastostrategian ja ympäristöohjelman ja sitoudutaan tavoitteisiin ja käynnistetään toteutus.

Kainuun maakuntahallitus on linjannut kokouksessaan 18.3.2019, että Kainuun ilmasto- ja ympäristöstrategia päivitetään vuoden 2020 aikana ja yhdistetään yhdeksi strategiaksi. Tämän prosessin tueksi sekä ympäristö- ja energiakysymyksiin tarvittavan taustamateriaalin tuottamiseksi Kainuun liitto toteuttaa EAKR rahoitteen ilmasto- ja ympäristövastuullinen Kainuu 2040 -hankkeen, jonka kautta toteutetaan ilmasto- ja ympäristötyön ajantasaistamiseksi tarvittavat taustaselvitykset.

Ilmastostrategian ja ympäristöohjelman päivittämisen työvaiheet

1. Nykytila-analyysi

- Laaditaan yhteenveto Kainuun ympäristön tilasta (mkl. vesistöjen tila sekä kartoitus haja- ja pistekuormitusta vesistöihin aiheuttavista tekijöistä) ja Kainuun ilmastoalanjäljestä sekä selvitetään ilmasto- ja ympäristöpolitiikkaa säätelevät kansalliset (mkl. Rinteen hallituksen ohjelma), EU:n ja kv- tason sopimukset ja lainsäädäntö ja mikä on Kainuun tilanne verrattuna näihin tavoitteisiin. Toisin sanoen arvioidaan, miten Kainuun kehittämisessä po. tavoitteet voitaisiin huomioida, niin että alueen elinvoimaisuus samalla vahvistuu. Nämä analyysit toteutetaan hyödyntämällä vuoden 2020 alussa käynnistyvää Ilmasto- ja ympäristövastuullinen Kainuu 2040 -EAKR hanketta

- Nykytila-analyysi toteutetaan ajalla 1/2020 – 4/2020

2. Kainuun ilmasto- ja ympäristötavoitteiden muotoilu

- Ilmasto- ja ympäristövastuullinen Kainuu 2040 -hankkeen kautta laaditaan toimiala-analyysi valituille Kainuun vahvoille toimialoille, joilla on mahdollisuus kasvaa tai joille voi syntyä uutta liiketoimintaa

ilmastomuutosta hillitsevässä toiminnassa. Nämä toimialat määräytyvät nykytila-analyysin perusteella (voivat olla esim. tuulivoima, puurakentaminen ja kestävä liikunnan edistäminen Kainuussa).

- Kootaan sidosryhmistä maakunnalliset työryhmät, jotka analysoivat nykytila-analyysissä koottua aineistoa ja sitä miten Kainuu huomioi ne omissa ilmasto- ja ympäristötavoitteissaan

- Työryhmissä tunnistetaan ja muotoillaan Kainuun tarpeet sekä uhat, mahdollisuudet, vahvuudet ja heikkoudet ilmastopäästöjen hallinnassa luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä, lainsäädännön, sopimusten ja velvoitteiden sekä hallitusohjelman tavoitteiden saavuttamisessa ja mietitään näihin tunnistettuihin Kainuun piirteisiin liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä.

- Kootaan maakunnallinen ilmastonmuutoksen ja ympäristöllisesti kestävä kehityksen nuorisopaneeli, jossa kainuulaisten nuorten kanssa keskustellaan ilmastonmuutoksen haasteista ja niiden huomioimisesta elinkeinoelämässä, hallinnossa ja kansalaisten arjessa. Paneeli toteutetaan sekä fyysisinä tapaamisina että virtuaalisena keskustelufoorumina. Paneelin kokoamisessa hyödynnetään Kainuun nuorisovaltuustoa sekä Ilmasto- ja ympäristövastuullinen Kainuu 2040 -hanketta.

- Työryhmissä määritellään Ilmasto- ja ympäristövastuullinen Kainuu 2040 -hanketta hyödyntäen tavoitteet ja konkreettiset ja helposti seurattavissa olevat toimenpiteet aikatauluineen.

- Tavoitteista käydään keskustelu Kainuun kuntien kanssa

- Tavoitteet ja toimenpiteet käsitellään ja hyväksytään maakuntahallituksessa

- Tavoitteisto nivotaan maakuntasuunnitelmaan, -ohjelmaan ja TOPSUn ja niiden seurantaan. Niin että ne ovat maakuntaohjelman päivityksessä hyödynnettävää aineistoa päivityksen käynnistyessä vuoden 2020 aikana. Tavoitteet porrastetaan ajallisesti niin, että

- Tavoitteisto, toimenpiteet ja seurannan mittarit kootaan uudeksi Kainuun ilmasto- ja ympäristöstrategiaksi, josta tehdään tiivis ja ilmaisultaan selkeä asiakirja, jota käytetään maakuntaohjelman toteutuksen taustaohjelmana ja jonka avulla viestitään, sitä, miten Kainuussa vastataan ilmasto- ja ympäristön muutosten haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

- Ilmasto- ja ympäristötavoitteiden muotoilu toteutetaan ajalla 5/2020 – 12/2020

Kainuun ilmastostrategian ja ympäristöohjelman päivittämisen tavoitteet

Ilmasto- ja ympäristöstrategioiden päivittämisen ja yhdistämisen tavoitteena on vahvistaa Kainuun elinvoimaisuutta tehostamalla ilmasto- ja ympäristönäkökohtien huomioimista Kainuun ohjelmallisessa kehittämisessä.

Taustalla on globaali ympäristö- ja ilmastokysymysten aktuaalistuminen ja niihin liittyvän poliittisen ja lainsäädännöllisen sääntelyn vahvistuminen. Voimassa olevat ilmasto- ja energiastrategia sekä ympäristöohjelma eivät nykyisellään erillisinä ohjelmina ohjaa riittävästi maakunnan toimijoita. Niiden avulla Kainuussa ei voi parhaalla mahdollisella tavalla kyetä vastaamaan ympäristön muutoksen asettamiin haasteisiin eikä tarttumaan avautuviin mahdollisuuksiin. Olennaista Kainuun globaalien ilmastovastuullisuuden toteutumisen kannalta on myös se, että Kainuussa vireillä olevat ilmastovastuullisuutta tukevat investoinnit (esim. metsäbiotaloudessa tai tuulivoimassa) saadaan toteutettua.

Tämän ohjelmapirosessin tuottamaa tietoa ympäristö- ja ilmastokysymyksistä voidaan hyödyntää Kainuun alueellisen metsäohjelman laatimisessa, mitä toteutetaan metsäkeskuksen ja Kainuun metsäneuvoston koordinoimana.

Keskeisin tehtävä ilmasto- ja ympäristöstrategian päivityksessä on kehittää toimintamalleja ilmastonmuutoksen ja ympäristöllisesti kestäväen kehityksen entistä parempaan huomioimiseen ohjelmaperustaisessa maakunnan kehittämisessä. Prosessissa kehitetään työvälineitä ilmastovastuullisuuden ja kestäväen kehityksen tavoitteiston integrointiin osaksi Kainuun pitkänajan tavoitteita linjaavaa maakuntasuunnitelmaa ja niitä lyhemmällä ajanjaksolla toteuttavaa maakuntaohjelmaa sekä vuosittain päivitettävää maakuntaohjelman toteutussuunnitelmaa (TOPSU). Prosessi tuottaa ilmasto- ja ympäristöstrategian mutta se ei ole keskeisin tuotos. Tärkeintä on koota Kainuun ilmasto- ja ympäristötavoitteista, jotka liitetään osaksi Kainuun maakuntasuunnitelmaan, -ohjelmaan ja TOPSU:n. Tavoitteiston muotoilu tapahtuu maakuntahallituksen ohjaamana. Maakuntahallitus keskustelee ilmasto- ja ympäristötavoitteista ja hyväksyy ne.

Kainuussa on nähty tarpeelliseksi vähentää erilaisten ohjelmien määrää ja tiivistää kehittämistavoitteet maakuntaohjelmaan, jonka tavoitteilla on erillisstrategioita vahvempi ohjausvaikutus. Voimassa olevat ilmasto- ja energiastrategia sekä ympäristöohjelma eivät nykyisellään ohjaa riittävästi toimijoita. Ilmastovastuullisuuden ja kestäväen kehityksen tavoitteisto laaditaan ja nivotaan osaksi maakuntasuunnitelmaa ja -ohjelmaa. Tavoitteistolle laaditaan helposti seurattava mittaristo, joka ohjaa maakuntaohjelman toteutusta ja tuloksia entistä paremmin ilmastokysymyksiä huomioivaksi. Maakuntaohjelmatyötä kehitetään kokonaisuudessaan entistä paremmin ja vaikuttavammin ilmastokysymyksiä huomioivaksi. Näin ympäristö- ja ilmastönäkökohtien painoarvo ja ohjausvaikutus maakunnan kehittämisessä kasvavat ja seurattavuus paranee.

Strategian ja tavoitteiston laatimisen lähtökohtana ovat kansainväliset YK:n ja Euroopan unionin sekä Suomen kansallisen tason sopimukset ja päätökset ilmastomuutoksen hillitsemiseksi. Tämä voi avata myös liiketoimintamahdollisuuksia Kainuussa, jos muutokseen reagoidaan nopeasti omilla vahvuusalueilla.

Euroopan unionin ja näin myös Suomen kansallisen tason ilmasto-, energia- ja ympäristöpolitiikassa on muutaman viime vuoden aikana tapahtunut merkittäviä tiukennuksia. Etenkin ilmasto- ja energiapolitiikassa muutos tiukempaan suuntaan on ollut suuri, millä pyritään hillitsemään ilmaston lämpenemistä (Pariisin ilmastopöytäkirja ja EU:n 28.11.2018 hyväksymä Puhdas maapallo kaikille -strategia). Strategian tavoitteena on pitää maapallon keskilämpötilan nousu 1,5 celsiusasteessa (IPCC erityiskertomus Global Warming of 1.5 C).

Kainuulla on paljon potentiaalia ja mahdollisuuksia ilmastovastuulliseen toimintaan ja sen mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin. Kainuun vähäinen väestömäärä ei voi omia toimintatapojaan muuttamalla kovin laajasti vaikuttaa globaaleihin muutoksiin, mutta tuottamalla kestäviä ratkaisuja (tuotteita ja palveluita) metropolialueilla hyödynnettäväksi, Kainuu voi vahvistaa vaikuttavuuttaan. Ilmastovastuullisuuden kehittäminen avaa liiketoimintakokonaisuuksia Kainuun kärkitoimialoille, kuten biotalouteen (uusiutuva energia, biopohjaiset tuotteet ja kiertotalous), kaivostoimintaan (akkukemikaalien tuotanto ja kiertotalous), metalliteollisuuteen (vaunutuohtanto). Näiden vahvuusalueiden liiketoiminnan monipuolinen tunnistaminen ja nivominen osaksi maakuntaohjelmaa on Kainuussa keskeinen osa ilmastomuutoksen haasteisiin vastaamista.